

Golda János laudációja Hámory Judit székfoglaló előadásához

*„A teremtés bármilyen széles,
ólnál is szűkösebb.
Innét odáig. Kő, fa, ház.
Teszek, veszek. Korán jövök, megkésem...”
(Pilinszky János: Elég)*

Pilinszky látomása kopár világot fest. De akkor mit is csinál a belsőépítész? Hogy építi föl nekünk a teret?

Az újszülött a szájába veszi a dolgokat.
Aztán a bőr érintése, a szemkontaktus.
Foltok, fények, színek, formák.
Homályos képek, hangok és szagok: jó szagok és rossz szagok.
Kéz, száj, szem, orr, fül.
Mozgás és játék. Figyelem.
A kéz nyelve a megcsinálás.
Képzelet, gyakorlat és anyag.
Jelek, egyszerű ritmusok, összetett harmóniák.
Absztrakt minták, káosz vagy rend: félelem vagy biztonság.
Érintések. Tárgyak, felületek tapintása.
Ételek, ruhák, hangszerek.
Kipárolgás, az eső illata, a por szaga.
A kép valósága és a valóság képe. Szépség.
Ahogy Zizi Cocteau-t idézte: „az enteriőr a kibontakozó lélek ruhája...”

1966-ban végez az Iparművészeti Főiskolán, az 56 utáni kádári konszolidáció felfelé ívelő szakaszában. A hatalom a szocialista kényszeriparosítás jegyében éppen egymillió gyorsan megépíthető városi lakást rendel az építőipartól és az államosított építész szakmától. Túl vagyunk már a hatvanas évek igazi drámáján, mert lassan eltűnt a színről Kotsis Iván, Rimanóczy, Nyíri, Lauber, idősebb Janáky, Weichinger Károly, Winkler Oszkár nemzedéke, a klasszikus-modern építész generáció és velük a művészi kézműves építészet is. A szocialista realizmus kínos évtizede után a tervező-vállalatok alkalmazott építészei valami szabadságra, kreativitásra vágytak a szükségből erényt kovácsolni, többek között az un. „dániások”, az „angliások”, és az itt-ott elszigetelten alkotó autonóm mesterek. Mágikusan kísértett Corbusier próféciaja, miszerint *’...a ház voltaképpen lakógép. Fürdő, nap, hideg víz, melegvíz, higiénia, arányok alkotta szépség... Korunk megteremti a maga stílusát, csak építeni kell...’*

Ebbe a világba csöppen Zizi a Főiskola elvégzése után, Jánossy, Szrogh, Németh István, Virágh Csaba, a KÖZTI-IPARTERV-LAKÓTERV szentháromságba, ahol – mint írja - „*funkcionalista, rendszerelvű építészet alrendszere voltunk, raszterben terveztünk*”, másfelől viszont a kötelező rutin mellett az építészet lényegéről, a *hely* fontosságáról, a téralkotás sajátos törvényeiről, az arányokban rejlő tudásról, a mester-tanítvány viszonyról, a szépről és az igazról is esik némi szó.

*„Kék, piros, sárga, összekent
képeket láttam álmaimban
és úgy éreztem, ez a rend -
egy szálló porszem el nem hobbant.
Most homályként száll tagjaimban
álmom s a vas világ a rend.
Nappal hold kél bennem s ha kinn van
az éj – egy nap süt idebent.”
(József Attila: Eszmélet)*

Már a hetvenes évek elején, az egyetemen felfigyeltünk a Maros-Hámory építész-belsőépítész párosra. Főleg Maros Tamás rendszeren kívüli bátor és karakteres építész hírében állt, aki Ybl-díjat kapott az általuk közösen alkotott perbáli sorházas lakótelepért. Rendkívül nagyra értékelte a szakma az épületegyüttes európai szintű kortárs strukturalizmusát, a sűrű – ősi városokat idéző – homogén beépítési mintázatot, ugyanakkor a forma tájképi erejét, a nagy állami házgyáraktól független kézműves tégláépítészet minőségét és közösségi jellegét. Ráadásul oda is költöztek családotul, ami külön is nagyon hitelessé tette számunkra vállalkozásukat. Később összebarátkoztunk, sokat kirándultunk együtt a Bükk-fennsík erdőiben és éjszakákon át beszélgettünk a miskolci kollektív ház teraszán. Aztán nagyot fordult a világ, a tervgyárakat bezárták, az építészek utcára kerültek, mindent újra kellett kezdeni, de őket nem érte váratlanul a váltás, hiszen már a hetvenes évek közepe óta önálló praxist vittek. Saját bőrükön tapasztalták a független és felelős építész hivatás gyakorlását. Perbálról visszaköltöztek a Bocskai útra, a miskolci kísérlet is véget ért és új fejezet kezdődött.

A kilencvenes évek zavaros világában először az újrainduló piarista iskolák kapcsán találkoztunk, mert sikerült bevonni belsőépítészként Zizit és Tamást az új szegedi piarista gimnázium tervezésébe. Első pillanattól fogva egyenrangú partnerként viselkedtek és kreatív értékelő véleményt fogalmaztak meg a bonyolult zöldmezős beruházás szerteágazó építészeti problémáiról, a beépítés ütemezéséről, a tömegformálásról, téralakításról, anyaghasználatról, a részletképzésről, a tárgyakról és az arcúlatról, amit sok-sok gyönyörűen szerkesztett ceruza rajzban dokumentáltak. Végig igazi önzetlen, nagyszerű alkotótársak voltak. A Rend építkezés-irányítással megbízott tagja – Fórián-Szabó Zoltán piarista szerzetes - először ösztönösen, majd tudatosan, végül már barátként hagyatkozott rájuk, követve meglátásaikat, ötleteiket és javaslataikat. Ott és akkor a szemem előtt vált gyakorlati-fizikai valósággá mindaz, amit addigi beszélgetéseinkben közösség és építészet szakrális kapcsolatáról elképzeltünk.

Aztán jött a rendszerváltásnál is sokkal nagyobb és durvább változások cunamija, a digitális technika, a képek agressziója és a virtuális valóság. Az igazi valóság réseibe férkőzve a szemünk láttára fesheti szét közös világunkat. Újra eltávolodtunk egymástól. Nemrég váratlanul közös előadásra hívtak bennünket a szegedi iskoláról a belsőépítészek szokásos zsennyei összejövetelére, Tamás már nem tudott bennünket elkísérni.

„Az okos ember kősziklára építi a házát.”- mondja az Írás. Egyszerű kijelentő mondat. De hogy hol, mikor, kinek, mekkorát, miért, miből, mennyiért, hogyan és milyen? – az már a mindenkori történettől függ. Kérdés, hogy ki mesél. A határozók és jelzők az építés végtelen változatosságára utalnak. Nyelv és építés közös gyökerekből táplálkozik. A dolgokat meg kell nevezni és meg kell ragadni, az elemeket viszonyítani kell egymáshoz és össze kell illeszteni, az emlékeket térbe kell állítani, az elképzelt dolgokat valósággá kell tenni. Érzések, érintések, hangok, ízek, szagok, foltok, fények, formák, felületek, jelek épülnek bele a terekbe. Ez a belsőépítész világa. A száj és az orr figyel, a szem és a fül játszik a térben, a kéz nyelve pedig a megcsinálás. Aki tényleg tereket alakít, az az anyaggal emlékezik és megidézi a jövőt.

De vajon mitől függ ma az épített belső terek formája? Jobbak vagy rosszabbak a régieknél? Az összerakás egyszerű mozdulataival mindig valahogy az egészet akarjuk megragadni. Fontos, hogy mi mekkora, miből van, milyen nehéz és milyennek látszik. Fontos az egymáshoz kapcsolódó elemek anyaga, formája, súlya, színe, a részletek illeszkedése, a használat. Tudjuk, hogy a legkisebb építmény is megváltoztatja a környezetét. A mai tárgyözönben és túlépítettségben óhatatlanul szükség van megkülönböztetésre. Amit nem lehet észrevenni, az nincs. Egyszerre kell illeszkedni és változtatni. Beleolvadni, mégis kitűnni. Szegénynek mutatkozni és belül gazdagnak maradni. A tervezés és létrehozás hosszú folyamatában a forma sokszor elbújik, felbukkan, átváltozik, aztán kihűl. Nagy kitartás kell a megszeliítéséhez. Szerencsére Hámory Juditnak van türelme és tehetsége ehhez a szeliítéshez. A Magyar Művészeti Akadémiában a helye.

„Itt lakott kétségtelenül.

Látod? Látom.

A mi fiúink.

Úlj az abkakba, nézd a házakat,

aztán a szobát, falakat,

a jégveremnél hidegebb

éléskamrát, mosdóhelyet.

Most pedig induljunk haza.”

(Pilinszky János: A tékozló fiú keresése)

Budapest, 2018. május 26.

Golda János

MMA Építőművészeti Tagozat